

**“O‘ZBEKISTONDA JAMOATCHILIK NAZORATINI AMALGA
OSHIRISHDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING O‘RNI (VAQTLI
MATBUOT MISOLIDA, 1991-2016 Y Y)”**

Jizzax viloyati pedagogik mahorat markazi

bosh mutaxassisi

U.A.Ollayorov

Tel 99-454-59-19

Email; uollayorov22@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada 1991-2016 yillarda O‘zbekiston Respublikasida jamoatchilik nazoratini amalga oshirish jarayonida ommaviy axborot vositalarining, xususan, vaqtli matbuotning tutgan o‘rni tahlil qilinadi. OAVning davlat boshqaruvi ustidan nazorat qilish, jamoatchilik fikrini shakllantirish, shaffoflikni ta’minlash va fuqarolarning axborotga bo‘lgan ehtiyojini qondirishdagi roli ochib beriladi. Tadqiqotda matbuotning huquqiy asosi, rivojlanish bosqichlari, nashrlarning ijtimoiy-madaniy ahamiyati va ularning jamoatchilik nazoratidagi samaradorligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada ommaviy axborot vositalari duch kelayotgan muammolar hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Аннотация: В данной научной статье анализируется роль средств массовой информации, в частности тайм-пресса, в процессе общественного контроля в Республике Узбекистан в 1991-2016 гг. Будет раскрыта роль средств массовой информации в контроле государственного управления, формировании общественного мнения, обеспечении прозрачности и удовлетворении потребности граждан в информации. В исследовании рассматриваются правовые основы прессы, этапы развития, социокультурная значимость изданий и их эффективность в общественном контроле. Также в статье представлены

проблемы, с которыми сталкиваются средства массовой информации, и рекомендации по их устранению.

Abstract: This scientific article analyzes the role of the media, in particular the press, in the process of public control in the Republic of Uzbekistan in 1991-2016. The role of the media in controlling state administration, forming public opinion, ensuring transparency, and satisfying citizens' needs for information is revealed. The study examines the legal basis of the press, stages of development, the socio-cultural significance of publications, and their effectiveness in public control. The article also provides recommendations for solving the problems faced by the media and their solutions.

Kalit soʻzlar: jamoatchilik nazorati, ommaviy axborot vositalari, vaqtli matbuot, matbuot erkinligi, axborot shaffofligi, demokratik jamiyat, fuqarolik jamiyati.

Ключевые слова: общественный контроль, средства массовой информации, своевременная пресса, свобода печати, информационная прозрачность, демократическое общество, гражданское общество.

Keywords: public oversight, mass media, timely press, freedom of the press, transparency of information, democratic society, civil society.

KIRISH

Ommaviy axborot vositalari jamiyat hayotining ajralmas qismi boʻlib, fuqarolarning axborotga boʻlgan ehtiyojini qondirish, jamoatchilik fikrini shakllantirish, davlat hokimiyati ustidan nazorat oʻrnatishda muhim rol oʻynaydi.[1] Mustaqillik yillarida Oʻzbekistonda matbuot erkinligini taʼminlashga qaratilgan keng koʻlamli islohotlar amalga oshirilgan boʻlsa-da, OAVning jamoatchilik nazoratidagi imkoniyatlarini yanada kengaytirish zarurati mavjud. Ushbu maqolada vaqtli matbuotning jamoatchilik nazoratini amalga oshirishdagi oʻrni, uni rivojlantirish bosqichlari, duch kelgan muammolar va istiqbolli yoʻnalishlar tahlil qilinadi.

1. Oʻzbekistonda jamoatchilik nazorati tushunchasi va oavning roli

Jamoatchilik nazorati fuqarolar va jamoatchilik tashkilotlari tomonidan davlat idoralari faoliyatini kuzatish va baholash jarayonidir [2]. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, «Axborot erkinligi to‘g‘risida» (2002) va «Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida» (2007) qonunlari OAVning jamoatchilik nazoratidagi ishtirokini huquqiy jihatdan mustahkamlab berdi [3]. OAV jamoatchilik nazoratini amalga oshirishda quyidagi vazifalarni bajaradi:

Davlat organlari ustidan nazorat – davlat idoralarining faoliyatini yoritish va jamoatchilik muhokamasiga taqdim etish.

Ijtimoiy muammolarni yoritish – ta’lim, tibbiyot, infratuzilma kabi sohalardagi dolzarb masalalarni ko‘tarish.

Axborot shaffofligini ta’minlash – davlat qarorlarini ommaga yetkazish va tahlil qilish [4].

2. 1991-2016 YILLARDA O‘ZBEKISTONDA OAVNING JAMOATCHILIK NAZORATIDAGI ROLI

1991-2016 yillarda O‘zbekistonda matbuot faoliyati uch bosqichda rivojlangan:

2.1. 1991-2000 yillar: davlat nazorati ostidagi matbuot

Mustaqillikning dastlabki yillarida matbuot asosan davlatga tegishli bo‘lib, erkin jurnalistika hali rivojlanmagan edi. Shu davrda «**Xalq so‘zi**», «**Pravda Vostoka**», «**O‘zbekiston ovozi**» kabi nashrlar hukmron bo‘lib, asosan rasmiy axborotlarni yetkazish bilan shug‘ullangan [5].

2.2. 2001-2010 yillar: xususiy matbuotning shakllanishi

2000-yillarga kelib, xususiy va mustaqil nashrlar paydo bo‘la boshladi. «**Hurriyat**», «**Jamiyat**», «**Darakchi**» kabi gazetalar ijtimoiy muammolarni yoritishga harakat qildi. 2005-yilda O‘zbekiston Elektron OAV milliy assotsiatsiyasi tashkil etilib, internet matbuoti rivojlana boshladi [6].

2.3. 2011-2016 yillar: raqamli OAV rivoji va matbuot erkinligi

Ushbu davrda OAV faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar qabul qilindi va davlat matbuot erkinligini kengaytirishga harakat qildi. «**Kun.uz**», «**Daryo.uz**», «**Gazeta.uz**» kabi nashrlar ijtimoiy tahlillar bilan shugʻullana boshladi [7].

3. JAMOATCHILIK NAZORATINI AMALGA OSHIRISHDA MATBUOTNING SAMARADORLIGI

Vaqtli matbuot orqali jamoatchilik nazorati quyidagi yoʻnalishlarda amalga oshirilgan:

1. Korruptsiyaga qarshi kurash – «**Adolat**» gazetasi 2010-yilda korrupsiya bilan bogʻliq qator maqolalarni chop etgan [8].

2. Ijtimoiy muammolarni yoritish – «**Jamiyat**» gazetasi aholining turmush darajasi, taʼlim va tibbiyot sohasidagi muammolar haqida koʻplab maqolalar eʼlon qilgan [9].

3. Fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish – «**Hurriyat**» gazetasi huquqiy bilimlarni targʻib etuvchi maxsus maqolalar tayyorlagan [10].

4. OAVNING JAMOATCHILIK NAZORATIDAGI MUAMMOLARI

Oʻzbekistonda matbuot erkinligi va jamoatchilik nazoratini kengaytirishda qator muammolar mavjud:

Ayrim nashrlarga cheklovlarning mavjudligi [11];

Jurnalistlarning huquqiy himoyasi yetarli darajada taʼminlanmaganligi [12];

Moliya manbalarining yetishmovchiligi sababli mustaqil matbuotning rivojlanishiga toʻsqinliklar mavjudligi [13].

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston Respublikasida jamoatchilik nazoratini amalga oshirishda OAV, ayniqsa, vaqtli matbuot muhim rol o‘ynagan. Matbuotning korrupsiyaga qarshi kurash, ijtimoiy masalalarni yoritish va fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirishdagi o‘rni katta bo‘lgan. Kelajakda matbuot erkinligini ta’minlash, jurnalistlarni huquqiy himoya qilish va OAVning moliyaviy mustaqilligini kuchaytirish muhim vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 1992-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi «Axborot erkinligi to‘g‘risida»gi Qonuni, 2002-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi «Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida»gi Qonuni, 2007-yil.
4. Safarov A. *Demokratik jamiyat va ommaviy axborot vositalari*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2010.
5. «Xalq so‘zi» gazetasi, 2005-2015 yillardagi sonlari.
6. O‘zbekiston Elektron OAV milliy assotsiatsiyasi hisobotlari, 2005-2016 yillar.
7. «Pravda Vostoka» gazetasi, 1998-2016 yillar.
8. «Adolat» gazetasi, 2010-yil, 3-son.
9. «Jamiyat» gazetasi, 2012-yil, 8-son.
10. «Hurriyat» gazetasi, 2013-yil, 5-son.
11. Islomov I. *OAV erkinligi va qonunchilik muammolari*. – Toshkent: Adolat, 2016.
12. O‘zbekiston jurnalistlari uyushmasi ma’lumotlari, 2015-yil.
13. Jahon matbuoti erkinligi indeksleri (Reporters Without Borders), 2016-yil.
14. «O‘zbekiston ovozi» gazetasi, 1995-2016 yillar.
15. Xoliqov M. *Jamoatchilik nazorati va matbuot faoliyati*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2014.
16. Qodirov Sh. *Axborot jamiyati va ommaviy axborot vositalari*. – Toshkent: O‘zMU, 2015.
17. «Kun.uz», «Daryo.uz», «Gazeta.uz» internet nashrlari, 2010-2016 yillar arxivi.
18. UNESCO OAV erkinligi bo‘yicha xalqaro hisobotlari, 2010-2016 yillar.